

บทสนทนาเรื่องความดีตามทรรศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท

A Dialogue of Goodness in Theravada Buddhism

¹พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี และคงสฤษฏ์ แพงทรัพย์
Khwanchai Kittimete and Khongsaris Pangthrap

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
¹Corresponding Author. E-Mail: kittimete@gmail.com

Received January 18, 2020 Revised January 19, 2020 Accepted April 30, 2020

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทสนทนาเรื่องความดีในปรัชญา และเพื่อวิเคราะห์บทสนทนาเรื่องความดีในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยใช้การศึกษาจากเอกสาร หนังสือและบทความที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า บทสนทนาทางปรัชญานั้นอาศัยวิธีวิภาษวิธีของโสเครตีส โดยการรวบรวมความหมายหลากหลายจากการสนทนาต่อเรื่องนั้น บทสนทนาจะสร้างการรับรู้ร่วมกันระหว่างคู่สนทนาถึงความสมบูรณ์ผ่านจิตใจ ไม่ใช่แค่การให้เหตุผลแต่เป็นการประจักษ์ภายในใจว่าเป็นจริงแท้ และบทสนทนานั้นจะโยงความหมายกับผู้สนทนาด้วยหน้าที่และคุณค่าที่มีอยู่ตลอดไป ส่วนบทสนทนาในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นบทสนทนาที่โยงกันระหว่างการกระทำที่จะต้องมีผลตามมา และผู้กระทำที่มีสถานะหน้าที่เกี่ยวข้องกับสิ่งนั้นจากประโยชน์ที่เกิดขึ้น เมื่อพิจารณาบทสนทนาว่าด้วยความดีจาก ๒ บทสนทนานี้เป็นการระบุให้เห็นความสมบูรณ์ของความดีผ่านจิตใจ เป็นความจริงแท้ที่ไม่หายไป และผู้สนทนาจะต้องระบุถึงหน้าที่ที่สัมพันธ์กับความดีนั้น โดยโยงให้เห็นผลที่เกิดขึ้นจากการทำดีว่าทำให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นที่สัมพันธ์กับความดีนั้นนั้นได้อย่างชัดเจน

คำสำคัญ : บทสนทนา; ความดี; พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This article entitled to study the dialogue of philosophy, to analyze the dialogue of goodness in the concept of Theravada Buddhist Philosophy. This is a qualitative research done by studying academic documents. In the research, it was found that dialogue of philosophy is based on Socrates's dialectic method by taking many dialogues on these subjects. The dialogue was created for let them know the absolute truth by mind, so there is intuition without reason. In addition, it will connect the meaning with the converser whose duty and value happen forever. The dialogue in Theravada Buddhist Philosophy is a dialogue

between doing that must have utility and the doer who has the duty to support that thing. When we consider the dialogue of goodness from these two conversations, it indicates the perfection of goodness through the mind. Although the converser must specify the duties that are related to that goodness connected them. In finally, the results of good doing are utility for themselves and others.

Keywords: A Dialogue; Goodness, Theravada Buddhist Philosophy

บทนำ

ภาษาเป็นสิ่งที่แยกมนุษย์ออกจากสัตว์อื่น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นบนความจำเป็นของมนุษย์ที่นำมาใช้ในการสื่อสาร ดูเหมือนนักปรัชญาต่างก็สนใจในธรรมชาติของมนุษย์ที่สามารถสร้างอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ขึ้นได้ด้วยผลที่ถูกกระตุ้นด้วยปัญหาทางภาษาอันเกิดผ่านการพินิจในใจของมนุษย์เอง ก่อเกิดจากรูปแบบเฉพาะและความซับซ้อนทางการออกเสียงอันเป็นผลของแต่ละท้องถิ่น และถือเป็นเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งมีชีวิตแบบมนุษย์และไม่มีอะไรจะซับซ้อนกว่านี้แล้ว (Dale Jacquette, 2002) ฉะนั้น ภาษาในแง่หนึ่งจึงช่วยขยายความคิดของมนุษย์ และแสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนของสิ่งที่มนุษย์คิดขึ้น โดยอาศัยข้อเท็จจริงจากสิ่งที่เห็นได้ไปจนถึงการให้เหตุผลผ่านการอนุมานต่อสิ่งที่มองไม่เห็น เมื่อภาษามีความสำคัญต่อมนุษย์จึงทำให้มีทั้งนักปรัชญาตะวันตกและตะวันออกพยายามอธิบายคำศัพท์ต่างๆ ที่มนุษย์ใช้ตามแนวคิดนิรุกติศาสตร์ (Etymology) วิชาว่าด้วยประวัติที่มาของคำ ประวัตินิรุกติศาสตร์ และแนวคิดเรื่องโครงสร้างประโยคตามหลักไวยากรณ์ (grammar) (David J. Kalupahana, 1999) โดยมีคำเรียกถึงนักปราชญ์ทางด้านภาษาวามี 2 ระดับคือนิรุกติศาสตร์หรือผู้เชี่ยวชาญด้านศัพท์ และไวยากรณ์หรือผู้เชี่ยวชาญด้านไวยากรณ์ (ชยติลลเก.เค.เอ็น., 2539) เช่นเดียวกับในพระพุทธศาสนาเถรวาทเรียกผู้ที่แตกฉานในภาษาและการกล่าวภาษาวา นิรุกติปฏิบัติสมาธิ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากหลักการเบื้องต้น ภาษาจึงถูกกำหนดเพื่อสร้างคำอธิบายต่อสิ่งนั้นๆ โดยอาศัยคำและประโยคเพื่อให้เข้าใจความหมายว่า สิ่งนี้คืออะไร และใช้อย่างไร ตามแนวคิดของปรัชญาทางภาษามองว่าภาษานั้นถูกกำหนดโดยการพูดซ้ำๆ แต่ปัญหาที่ตามมาคือมีคำเพิ่มมากขึ้น ซึ่งทำให้เกิดความสับสนอีกกว่าตรงกับ ความหมายที่ต้องการหรือไม่ (Bob Hale and Crispin Wright, 1997) เช่น ความรักคืออะไร ความเที่ยงธรรมคืออะไร เป็นต้น โดยการที่เราจะถามถึงสิ่งใดก็ตามสิ่งนั้นต้องวางอยู่บนพื้นฐานที่ว่าสิ่งนั้นดำรงอยู่จริง และเมื่อสิ่งนั้นๆ ดำรงอยู่จริง จึงต้องอาศัยการนิยามหรือคำจำกัดความของสิ่งนั้นว่ามีเพียงหนึ่งเดียว แต่ต้องสามารถครอบคลุมถึงความหลากหลายในรูปลักษณะของสิ่งนั้นได้ทั้งหมด (เพลโต, 2559) สมมติว่ามีคนพูดว่าที่จังหวัดเชียงใหม่มีถ้ำที่อยู่ลึกเข้าไปในป่า ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปทองคำซ่อนอยู่ และพญาคอยเฝ้ารักษาไว้ อีกทั้งภายในถ้ำยังมีสิ่งลึกลับไม่ต่างจากเขาวงกต คำถามคือเราจะเชื่อเรื่องนี้หรือไม่ บางคนไม่เชื่อ บางคนเชื่อ ทั้งสองกลุ่มจะมีกลุ่มที่อยากรู้ อยากรู้อีก โดยข้อพิสูจน์นี้รัสเซลเขียนไว้ใน Principle of Mathematics โดยอ้างถึงความต่างในข้อเท็จจริงที่ตั้งอยู่บนสมมติฐานด้วยการปฏิเสธการมีอยู่ว่า "สิ่งที่ไม่มีอยู่นั้นอาจมีบางอย่างอยู่หรือดูจะไร้สาระที่จะปฏิเสธการมีอยู่ของตัวเอง" (Bertrand Russell, 1903) จากข้อความนี้สะท้อนว่า เมื่อเราใช้ภาษากล่าวถึงสิ่งใดก็ตามนั้นระบุว่าบางอย่างที่อยู่หลังภาษานั้น เช่น ม้าบิน แสดงให้เห็นถึงที่อยู่หลังภาษาคือ ม้าที่มีปีกบินได้ เป็นต้น การทำหน้าที่ของภาษานี้จึงเป็นการค้นหาร่องรอยทางภววิทยาซึ่งเป็นการ

ทำงานทางด้านปรัชญาโดยเฉพาะ (Dale Jacquette, 2002) จึงเป็นไปได้ที่กลุ่มที่ไม่เชื่อก็ยังมีกรกล่าวถึงการมีอยู่ของเรื่องนี้ในลักษณะที่ไม่เชื่อ พร้อมให้เหตุผลเพื่อพิสูจน์ว่าสิ่งนี้ไม่มีอยู่จริง แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าได้ชี้ให้เห็นความมีอยู่ของสิ่งนั้นในระดับหนึ่งเช่นกัน

การนิยามทางภาษาจึงเกิดขึ้นภายในบทสนทนาที่ช่วยขยายให้เห็นประเด็นเดียวกันได้ผ่านมุมมองที่หลากหลาย โดยเกิดจากการแลกเปลี่ยนข้อความหรือเพิ่มจำนวนความหมายให้เกิดรับรู้มากที่สุด อันเป็นกระบวนการของโสเครตีสอันเกิดจากการใช้คำถาม และการสนทนาแลกเปลี่ยน (dialogue) แล้วรวบรวม (collecting) ตัวอย่างของการพูดนั้นไว้ทดสอบ (testing) เสนอและการหักล้างตรรกะของกันและกัน ต่อไปจนกว่าจะตรงกันทางด้านความเชื่อของทุกฝ่าย (Gerasimos Santas, 2006) แล้วหาข้อสรุปที่เป็นสากลที่สุดของสิ่งๆ นั้น เรียกว่าวิชาวิธี (Dialectic) (เพลโต, 2559) การสนทนาจึงเป็นการขยายความเข้าใจได้ตามแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาท บนฐานของการต้องเปิดพื้นที่ให้ความเข้าใจที่หลากหลาย ไม่ใช่ยึดความเห็นใดความเห็นหนึ่งของตนเองอย่างสุดโต่ง เพราะจะทำได้แค่โต้แย้งกัน เหมือนคนตาบอดที่คลำช้างแต่ละส่วน (พระไตรปิฎกภาษาไทย 25/54/294) การสนทนาจึงช่วยแยกแยะความหมายของคำที่เป็นปัญหา เช่นว่า “อะไรคือความดี” “คนดีคือใคร” เพราะถ้าคนๆ หนึ่งบอกว่าตนเองทำดีจึงเป็นคนดี แต่คนๆ นั้นไม่สามารถแยกรูปแบบของความดีออกมาจากสรรพสิ่งทั้งหลายได้ ไม่สามารถนำเสนอออกมาในรูปของภาษาด้านตรรกะแล้วทดสอบครั้งแล้วครั้งเล่าได้ พยายามจะตัดสินสิ่งต่างๆ โดยสอดคล้องไปกับการเป็นจริงเท่านั้น คนๆ นี้ไม่รู้จักความดีโดยตัวมันเอง หรือสิ่งดีๆ อื่นใดเลยสักนิด หากเขายังพอจะคว่ำแบบสะท้อนบางส่วนไว้ได้บ้าง เขาก็ได้มันมาผ่านทักษะ ไม่ใช่ของค์ความรู้ (เพลโต, 2559) และเมื่อเราไม่รู้จักความดีแล้วจะทำความดีหรือเป็นคนดีได้อย่างไรกัน การนิยามด้วยบทสนทนา จะช่วยขยายการแก้ปัญหาได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

บทความนี้จึงพยายามหาบทสนทนาทำให้เกิดความหมายของสิ่งที่เราต้องการรู้ได้ดีกว่าวิธีอื่น โดยนำเสนอผ่านบทสนทนาเรื่องเรื่องความดีที่มีปรากฏมากที่สุดในบทสนทนาทางปรัชญาและพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อหาบทสรุปที่เป็นไปได้ในการสนทนาทั้ง 2 แบบที่อยู่ต่างที่ต่างวัฒนธรรมกัน แต่เป็นการโยงให้เห็นว่ายิ่งบทสนทนามีมากเท่าไร ก็ยิ่งเพิ่มความลึกซึ้งให้กับเรื่องนั้นได้มากขึ้น แต่อาจไม่ใช่ทั้งหมด เพราะยังจำเป็นต้องการบทสนทนาใหม่ๆ ในเรื่องดังกล่าวต่อไป

แนวคิดบทสนทนาเรื่องความดี

การหาความหมายจากสิ่งใดก็ตามเกิดขึ้นทั้งจากการเข้าใจมาก่อนหน้านั้น แต่การนำมาใช้อาจทำให้เข้าใจความหมายที่แตกต่างหลากหลายตามแต่บริบท ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงว่า สิ่งเดียวกันอาจถูกอธิบายได้อย่างหลากหลายและยากต่อความเข้าใจ จึงจำเป็นต้องสืบหาความหมายนั้นจากบทสนทนาที่แตกต่างกันในแต่ละบริบท ด้วยวิธีการสนทนาที่เรียกว่า วิชาวิธี (dialectic) ที่ตรงกับคำว่า dialekein อันเป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนความหมายกัน ซึ่งดำเนินไปเพื่อแสวงหาความจริงตามที่เป็นหรือความจริงแท้ในตนเอง ต่างจากการแย้งหรือการเถียงเพื่อเอาชนะ (eristic) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การเอาชนะให้ได้ก็พอ (เพลโต, 2559) และการค้นหาความจริงของสิ่งนั้นๆ ไม่ใช่เป็นการวัดระดับคำพูดของใครว่ามีค่ามากกว่ากัน แต่เป็นองค์ประกอบในการสนทนาเพื่อนำเอาความเข้าใจความจริงของแต่ละคนมารวมกันต่างหาก (Nicholas Bunnin and Tsui-James E. P., 2003) จากประเด็นการสนทนาแบบวิชาวิธีนี้พบว่ามีการสนทนาเรื่องความดีเป็นจำนวนมาก เพราะเกี่ยวข้องกับข้อพิสูจน์หรือความเข้าใจของแต่ละบุคคลได้ง่ายและกระจ่างชัดที่สุด จึงพบว่ามีรูปแบบการนิยามคำศัพท์ของคำว่า “ความดี” และรูปแบบของการใช้ในประโยค (เพลโต, 2559) ดังนี้

1. บทสนทนาว่าด้วยความเป็นสากล บทสนทนาดังกล่าวสะท้อนผ่านการหาความหมายจากคำอธิบายเชิงคุณค่าที่แตกต่างกันตามบริบท โดยในที่นี้หากพิจารณา คำว่า **ความดี** ตรงกับคำว่า *agathos* ดังประโยคที่ว่า มันเป็นมิตที่ดีไหม? คำว่า “ดี” หมายถึง คุณภาพของมิต กล่าวคือ มิตแต่ละเล่มนั้นมีความดีโดยตัวของมันเอง มิตที่ดีที่สุดย่อมหมายถึงมิตที่เข้าใกล้ความดีของมิตมากที่สุด คำว่า “ดี” เมื่อพิจารณาตามความหมายว่า “ดีที่สุด” นั้นจึงโยงกับคุณค่าที่เป็นสากลที่สุด โดยพบได้ในบทสนทนาดังนี้

ก. บทสนทนาว่าด้วยความสมบูรณ์ บทสนทนาต้องสามารถโยงเข้าได้กับความสมบูรณ์ แต่การอธิบายความสมบูรณ์ของสิ่งใดก็ตามไม่อาจทำได้ผ่านสัมผัส แต่อาศัยจิต และผู้ที่ใส่ใจในความสมบูรณ์แบบ ดังสนทนาเรื่องความดีที่โสเครตีส กล่าวว่

“ท่านเป็นชาวเอเทน ประชากรของมหานครที่สำคัญที่สุดในโลก มีชื่อที่สุดในทางปัญญาและแสนยานุภาพ แล้วท่านไม่ละอายหรือที่มาเอาใจใส่แต่ในทางหาทรัพย์ ชื่อเสียงและยศศักดิ์โดยไม่ใช้ความเพียรพยายามที่จะมาค้นหาความจริงและความเข้าใจเกี่ยวกับความสมบูรณ์ของจิต ถ้าเขาแต่ละคนโต้แย้งว่าเขาเอาใจใส่ในด้านจิตใจด้วย ข้าพเจ้าก็จะไม่ปล่อยให้เขาไปเสียเลยในทันที ข้าพเจ้าจะไม่ทำเช่นนั้น ข้าพเจ้าจะถามไล่เรียงเขา พิสูจน์ดูเขา ถ้าข้าพเจ้าเห็นว่าเขาผู้นั้นปราศจากคุณความดี หากเข้าใจว่าตนเองมีคุณความดี ข้าพเจ้าก็จะชี้แจงให้ทราบว่าเขายึดในสิ่งซึ่งมีค่าถูกที่สุดโดยมิได้คำนึงถึงสิ่งซึ่งสำคัญที่สุด อันมีค่ามากกว่านั้นนัก” (เพลโต, 2553) โดยความสมบูรณ์นั้นแห่งจิตนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในบุคคลนั้นอันเกิดจากประสบการณ์และพื้นฐานทางจิตใจเป็นหลัก ดังข้อโต้แย้งเหล่านี้

“ผู้ตัดสินความที่ดีต้องไม่ใช่คนหนุ่ม แต่ต้องเป็นคนแก่ ซึ่งเพิ่งได้พบกับความไม่เที่ยงธรรมในช่วงปลายของชีวิต และพบว่าไม่ใช่สิ่งซึ่งเคยได้อาศัยแอบอิงอยู่ในจิตวิญญาณของเขามาก่อน...อันที่จริงเขาย่อมมีองค์ความรู้เกี่ยวกับมันตั้งนานแล้ว และรู้ด้วยว่ามันเป็นสิ่งเลวร้ายโดยธรรมชาติ กระนั้น เขาก็รู้เรื่องเหล่านี้จากองค์ความรู้ที่มีเท่านั้น ไม่ได้มาจากประสบการณ์ตรง” “ใช่ ดูเหมือนผู้ตัดสินความเช่นนั้นจะมีความงดงามเป็นที่สุด และเขาก็เป็นคนดีด้วย”

“นี่ละ คือคำตอบของสิ่งที่เจ้าเพิ่งถามข้า ผู้มีจิตวิญญาณที่ดีก็ย่อมต้องเป็นคนดีด้วย ในทางตรงกันข้ามคนเก่งกาจแต่ไม่น่าเชื่อถือนั้น มักเป็นคนที่เคยก่อความไม่เที่ยงธรรมมาแล้วมากมาย...หากวันใดเขาได้เผชิญหน้ากับคนดีที่สูงวัยกว่าตนขึ้นมา เขาก็จะกลายเป็นคนโง่เง่า ไม่น่าเชื่อถือ และไม่รู้อะไรเลยในบัดดล เพราะเขาไม่เคยมีต้นแบบเป็นคนประเภทนี้ เขาจึงไม่เคยรู้มาก่อนว่าอุปนิสัยอันแจ่มใส นั้นมีหน้าตาเป็นอย่างไร แต่ด้วยความที่เขาได้พบเจอกับคนเลวร้ายมามากกว่าคนดี เขาจึงดูเหมือนคนมีปัญหามากกว่าคนขาดการเรียนรู้ ซึ่งทั้งตัวเขาและคนอื่น ๆ รอบข้างต่างก็มองเห็นเป็นเช่นนั้น” “จริงดีเทียว”

“ฉะนั้น เราจึงไม่สมควรไปถามหาผู้ตัดสินที่ดีและมีปัญญาในหมู่คนประเภทนี้ เราควรจะตามหาเอาจากคนประเภทแรก เพราะคนเลวร้ายย่อมไม่มีวันรู้จักทั้งตนเองทั้งคนดีงาม ขณะคนดีงามโดยธรรมชาติแล้วนั้น เมื่อได้รับการศึกษา ไม่ซ้ายอมได้รับองค์ความรู้ทั้งเกี่ยวกับตนเองและคนเลวร้ายไปพร้อมๆ กัน ตามทัศนะของข้า คนอย่างนี้ต่างหากถึงจะเรียกว่าเป็นคนมีปัญหา ไม่ใช่คนเลวร้ายอย่างแน่นอน” (เพลโต, 2559)

ฉะนั้น บทสนทนาเรื่องความดีนี้จึงอธิบายความดีให้ใกล้เคียงกับความสมบูรณ์แบบ ซึ่งความสมบูรณ์ดังกล่าวอาศัยจิตของบุคคลที่เข้าใกล้ความสมบูรณ์ตามประสบการณ์หรือตามการเรียนรู้ของตนเอง มากน้อยแค่ไหนว่า เป็นเรื่องสากลที่ไม่ว่าตนเองและผู้อื่นต่างรับรู้ร่วมกันได้

ข. บทสนทนาว่าด้วยความจริงแท้ คำว่า “ความจริงตามที่เป็น” หรือ “ความจริงแท้” เป็นบทสนทนาที่ย้อนให้เห็นลักษณะของนักปรัชญาจึงไม่ใช่ผู้รักในการมองเห็นด้วยผัสสะอย่างเดียวนั้น หากแต่เป็นผู้รักในการมองความจริงตามที่เป็น ด้วยวิธีการดังกล่าว บทสนทนานี้จึงสะท้อนให้เห็นทัศนะที่เป็นไปทางความจริงแท้ ดังข้อความตอบโต้กันว่า

“มนุษย์เรานั้น ย่อมสมัครใจให้ความเลวร้ายถูกพรากไปจากตัว แต่ไม่สมัครใจให้ถูกความดีพรากไป การถูกลวงหลอกด้วยสิ่งซึ่งไม่ใช่ความจริงย่อมเป็นความเลวร้าย ส่วนการมีความจริงแท้ติดตัวไว้ย่อมเป็นความดี ใซ้ใหม่ และการมีความจริงแท้ติดตัวนั้น ก็หมายถึงการมีทัศนะเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ตามที่มันเป็นนั่นเอง เจ้าเองก็มีทัศนะเช่นนี้ใซ้หรือเปล่า” “ท่านพูดถูก ตามทัศนะของข้า คนเราย่อมไม่สมัครใจให้ทัศนะอันจริงแท้ดังกล่าวถูกพรากไป” “กระนั้น มันก็ยังคงถูกพรากไปได้โดยการชวงชิงหรือโดยมนต์สะกด หรือโดยแรงกดดันบังคับ ใซ้ใหม่” “ท่านทำข้างอีกแล้ว” “คำว่า โดยการชวงชิงคือถูกโน้มน้าวให้เปลี่ยนทัศนะ...โดยแรงกดดัน หมายถึงพวกที่ถูกความเจ็บปวดทำให้เปลี่ยนทัศนะ...โดยมนต์สะกด หมายถึงพวกที่เปลี่ยนทัศนะของตน เพราะโดนสะกดด้วยความสุขสำราญ หรือขวัญผวาด้วยความกลัว” (เพลโต, 2559)

ความดีในฐานะเป็นความจริงแท้ นั้นสามารถพิสูจน์ได้ผ่านคำว่า ความเที่ยงธรรม ภาษาอังกฤษคือ justice มีความหมายทางด้านจริยธรรมมากกว่าด้านกฎหมาย กล่าวคือ การกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง และ คนผู้เที่ยงธรรม หมายถึงคนที่รู้จักใช้ชีวิตอย่างถูกต้องตามหลักจริยธรรม และประกอบด้วยความดีงามต่างๆ อย่างครบถ้วน (เพลโต, 2559) โดยข้อพิสูจน์บนฐานของผลความดีเป็นหลักกล่าวคือ ถ้าเป็นความจริงแท้ต้องพิสูจน์ได้ด้วยผลไม่จำเป็นต้องอธิบายด้วยตรรกะแต่อย่างใด ดังข้อสนทนาว่า

“เจ้าว่าเรามีคุณความดีน้อยลงหรือไม่ หากเราไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า การก่อตั้งเมืองๆ หนึ่งขึ้นมาให้เหมือนกับเมืองในตรรกะของเรานั้นมีความเป็นไปได้หรือเปล่า” “ไม่น้องลงแน่นอน ความจริงตามที่เป็นย่อมเป็นเช่นนี้”

“ถ้าจะเอาให้ชัด ข้าก็คงต้องพิสูจน์ให้ด้วยกรรมมังว่ามีความเป็นไปได้สูงสุดภายใต้สภาวะการณ์ใดบ้าง และจะมีวิธีการไปให้ถึงจุดนั้นได้อย่างไร ข้าจะพิสูจน์เรื่องนี้ให้ดู” “เจื่อนใจอะไร”

“ทุกสิ่งทุกอย่างจะต้องทำได้จริงเหมือนอย่างที่คุณพูดหรือไม่ หรือว่าธรรมชาติของการปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายใดๆ นั้น ย่อมก่อปรด้วยความจริงแท้้น้อยกว่าการพูดการจาเสมอ แม้จะมีคนไม่เต็มใจยอมรับวิธีคิดเช่นนี้ก็ตาม แต่เจ้าเห็นด้วยหรือเปล่า” “ข้าเห็นด้วย”

“อย่างนั้นก็เลิกรบเร้าให้ข้าต้องอธิบายความเป็นไปได้ครบทุกอย่างตามตรรกะ ถ้าหากเราสามารถค้นพบเมืองหนึ่งที่ได้รับการอภิบาลใกล้เคียงกับสิ่งที่เราเพิ่งพูดกันไปได้มากที่สุด เราก็อาจค้นพบความเป็นไปได้ ซึ่งทำให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้จริงเหมือนที่เจ้าต้องการ” (เพลโต, 2559)

ฉะนั้น บทสนทนาเรื่องความดีนี้เกี่ยวข้องกับความดีที่เชื่อมโยงไปหาความเป็นจริงโดยเทียบเคียงกับผลที่เกิดขึ้นจากสิ่งต่างๆ รอบตัว มากกว่าจะใช้เพียงตรรกะเท่านั้นในการอธิบายความจริงเหล่านี้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพของความเป็นจริงนั้นไม่ได้ถูกระบุด้วยความหมายที่เพิ่มเข้ามาแต่เป็นความหมายเดิมที่เป็นส่วนที่มีอยู่เดิม และของที่มีอยู่เดิมจึงเป็นสิ่งที่บทสนทนาจะนำไปสู่เงื่อนไขดังกล่าวนี้ได้

2. บทสนทนาว่าด้วยเครื่องมือ บทสนทนาในเรื่องใดก็ตามจะต้องสื่อถึงความหมายของสิ่งนั้นในแง่ของการนำไปใช้ เช่นเดียวกับเครื่องมือต่างๆ ที่ใช้ได้ล้วนเป็นไปตามภาระงานที่สอดคล้องกัน เช่น ใช้ขวานเพื่อตัดต้นไม้ดีกว่าใช้มีดเพื่อตัดต้นไม้ แต่ไม่ใช่ว่ามีดใช้ไม่ได้แต่ขวานทำงานได้ดีกว่า ฉะนั้น คำว่า **ความดี** นี้ตรงกับคำว่า arete ดังข้อความในประโยคที่ว่า มีดเล่มนี้ใซ้ยังดี? ส่วนคำว่า “ดี” หมายถึง หน้าที่ของสิ่งๆ หนึ่ง หรือ

คนๆ หนึ่ง กล่าวคือ ถ้าเราลองเปลี่ยนคำถามเสียใหม่ว่า มีดเล่มนี้ใช้งานอย่างไรจึงจะทำให้หน้าที่ของมัน แสดงผลออกมาได้อย่างเป็นเลิศที่สุด เมื่อนำคำว่า “ดี” ในความหมายที่สองนี้มาใช้กับมนุษย์จึงให้ความหมาย ทางจริยธรรมสูงกว่าตีความหมายแรก เพราะจะหมายถึง วิธีปฏิบัติอันจะดึงเอาความเป็นคนออกมาได้มากที่สุด ก็คือ หน้าที่ของคนนั่นเอง เช่น ในสมัยกรีกโบราณ หมายถึง ความเที่ยงธรรม การมีปัญญา การรู้จักสงบ ใจตนเองและความกล้าหาญ ทั้งหมดคือความดีทั้งสิ้น ความหมายในที่นี้คือ “ความดีงาม” ซึ่งถูกพิจารณาคุณค่านี้ ผ่านบทสนทนาใน 2 ลักษณะคือ

ก. บทสนทนาว่าด้วยหน้าที่ บทสนทนาต้องพิจารณาถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรมและจับต้องได้ แม้ในเรื่องที่เป็นนามธรรมก็ต้องหาข้อมูลทางผัสสะมาขยายให้เข้าใจได้ ดังบทสนทนาว่าด้วยความดีที่โสเครติสมองว่าคือหน้าที่ กล่าวว่

“ข้าพเจ้าต้องเผชิญกับมรณภัย ดุจเดียวกับคนอื่น โดยที่ข้าพเจ้านึกถึงเทพ และเชื่อว่าเทพได้ส่งให้ ข้าพเจ้ามาใช้ชีวิตในทางปราชาญ เพื่อค้นหาความจริงจากตนเองและจากผู้อื่น ข้าพเจ้าจึงทำหน้าที่คง อยู่ที่นั่น ถ้าหากตอนนั้น ข้าพเจ้าจะกลัวความตายหรือภัยอื่นใด หนีทัพเสีย ข้าพเจ้ารู้ว่าการทำการขัด ขืนคำสั่งที่สูงกว่า จะเป็นเทวบัญชาหรือบัญชาของมนุษย์ก็ตาม ย่อมเป็นความชั่ว ก็ในสิ่งซึ่งข้าพเจ้ารู้ แน่ว่าเป็นความชั่ว ข้าพเจ้าย่อมไม่กลัวสิ่งนั้น ไม่ยอมละไปจากความดีหรือสิ่งซึ่งอาจเป็นความดี” (เพลโต, 2553)

“เราทุกคนล้วนอยากได้คุณความดีชนิดหนึ่ง ซึ่งให้ความรื่นรมย์โดยตัวมันเอง ไม่ต้องสนใจผลลัพธ์ เช่น สุขภาพดี และความยินดีอันไร้พิษภัยทั้งหลาย ซึ่งเมื่อได้ครอบครองก็จะให้เพียงความยินดี เท่านั้น ไม่มีผลกระทบตัก้องอื่นใดตามมาอีก คุณความดีชนิดที่สอง คือ เราทุกคนต่างก็ต้องการคุณ ความดีซึ่งให้คุณทั้งโดยตัวมันเอง และจากผลลัพธ์ที่มันผลิตออกมา ตัวอย่างเช่น การคิด การมองเห็น และการมีสุขภาพแจ่มใส คุณความดีรูปแบบที่สาม เช่น การฝึกฝนกายบริหาร การรักษาพยาบาล คนไข้ การฝึกฝนศิลปะการแพทย์ หรือการหาเงินด้วยวิธีการต่างๆ เรามักเห็นว่ามันทั้งยากเย็นและน่า เบื่อหน่าย กระนั้นมันก็นำคุณประโยชน์มาให้ กล่าวคือ มันมิได้มีคุณโดยตัวมันเอง เราจึงหวังเพียง ค่าตอบแทนและสิ่งอื่นๆ ซึ่งเกิดตามมาจากมันเท่านั้น (เพลโต, 2559)

บทสนทนานี้สะท้อนให้เห็นว่า ทุกคนมีหน้าที่ การเข้าใจหน้าที่และทำตามหน้าที่จึงเป็นจุดประสงค์ ของความดี ในทางตรงกันข้ามการให้ความหมายที่ไม่ดีได้เช่นเดียวกันว่า การไม่รู้หน้าที่ ไม่ทำตามหน้าที่ การ ระบุชัดว่า สิ่งมีหน้าที่แบบใดจึงเป็นการระบุความหมายที่ตรงกับหน้าที่นั้น ดังบทสนทนาที่สนับสนุนข้อความ ดังนี้ว่า

“ไม่มีสิ่งดีชนิดไหนก่อผลร้าย ไซ้หรือเปล่า” “ใช่ ตามทัศนะของข้า”

“และสิ่งซึ่งไม่มีผลร้าย ก็ย่อมไม่ก่อผลร้ายใดๆ” “แน่นอนอยู่แล้ว”

“แล้วสิ่งซึ่งไม่ก่อผลร้ายใดๆ นั้นก่อผลชั่วร้ายใดๆ ได้หรือเปล่า” “ไม่ได้หรอก”

“และสิ่งซึ่งไม่ก่อความชั่วร้ายใดๆ ก็คงไม่ใช่ต้นเหตุแห่งความชั่วร้ายใดๆ ด้วย” “จะเป็นไปได้ยังไงล่ะ”

“แล้วอีกด้านหนึ่งล่ะ ความดีนั้นมีคุณประโยชน์หรือเปล่า” “มีสิ”

“อย่างนั้น มันก็เป็นต้นเหตุของการทำดี” “ใช่”

“อย่างนั้น ความดีก็ย่อมไม่ใช่ต้นเหตุของทุกๆ สิ่ง มันเป็นต้นเหตุของสิ่งดีๆ เท่านั้น มันไม่ใช่ตัวการ ของสิ่งเลวร้าย” (เพลโต, 2559)

ฉะนั้น บทสนทนาต้องโยงเข้าหาผัสสะที่ถูกตรวจสอบได้ผ่านประสบการณ์ เป็นการพิจารณาได้ว่า ประสบการณ์นั้นทำให้เกิดคุณค่าอย่างไร กรณีที่ระบุว่าความดีคือการทำหน้าที่ การทำผิดหน้าที่จึงเป็นความชั่ว

ร้ายของสิ่งนั้น แต่ไม่ใช่สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายโดยตัวเอง เพียงแค่ถูกนำไปใช้อย่างไม่เหมาะสม เช่นเดียวกับการใช้มิดมาตัดต้นไม้ ไม่ใช่ว่ามิดทำไม่ได้แต่ไม่ตรงหน้าที่จึงเป็นผลร้ายเมื่อทำแบบนั้นเพราะมีต่ออาจเสียหายหรือใช้งานไม่ได้ก็อีกก็ได้

ข. บทสนทนาว่าด้วยคุณค่า บทสนทนานี้จะมุ่งเน้นไปที่คุณค่าของสิ่งนั้น โดยความดีเกิดจากการกระทำ แม้บุคคลผู้กระทำนั้นจะไม่มีอยู่ก็ตาม แต่คุณค่าจะคงอยู่ตลอดไป ด้วยสำนวนการสนทนาแบบนี้ปรากฏในบทสนทนาตอนหนึ่งที่โครโตเศรษฐีชาวเมืองที่ต้องการช่วยโสเครติสให้พ้นคดีตอบโต้กันเรื่องคุณค่าของความดีตามนี้

“ก็และถ้าความยุติธรรมถูกตัดรอนทำลายลง ความอยุติธรรมเข้ามาแทนที่ที่เคยแล้ว เราควรจะคงชีวิตอยู่ละหรือ หรือว่าเราคิดในเรื่องนี้น้อยกว่าเรื่องของร่างกาย สิ่งนี้จะเรียกว่าอะไรก็ตาม แต่ก็ก็เป็นสิ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับความดี ความชั่วนั้นแหละ” “ในกรณีเช่นนี้ เราไม่ควรมีชีวิตอยู่” “เราควรคิดถึงเรื่องนี้ให้มากขึ้นไหม” “เราควรคิดให้มากขึ้นหลายเท่า” “ถ้าเช่นนั้นล่ะก็ ไม่ควรที่เราจะไปนึกถึงมหาชนว่าจะพูดอะไรเกี่ยวกับเรา แต่ควรนึกว่าผู้รู้ในเรื่องความดี ความชั่ว และความจริงจะพูดว่าอะไร ที่ท่านเสนอว่าเราควรคำนึงถึงมิตมหาชนในเรื่องความยุติธรรม ความงาม ความดีนั้น ท่านผิดมาแต่แรกแล้ว แต่ก็แน่ละย่อมจะพูดได้ว่ามหาชนอาจสั่งประหารชีวิตคนได้” “ถ้าเช่นนั้นนั่นได้แน่ โสเครติส” “จริงแล้ว เราควรเห็นปัญหาหนึ่งร่วมกันก่อนว่า การมีชีวิตอยู่เท่านั้นไม่พอ หากควรมีชีวิตอยู่เป็นอย่างดีนั้นแหละ จึงถือว่าสำคัญสุด” “ข้อนี้ข้าพเจ้าก็เห็นด้วย” “ชีวิตที่ดี ก็คือชีวิตอันงาม ชีวิตอันถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ท่านเห็นด้วยไหม” “เห็นด้วย” (เพลโต, 2553)

บทสนทนาดังกล่าวนี้นี้เป็นการรักษาคุณค่าที่เหนือกว่าที่จะอยู่ต่อไปแม้ไม่มีผู้กระทำอยู่แล้วก็ตาม เช่นคำว่า “เกียรติ” ที่ให้เกียรติแก่คนดีเหล่านี้ ทั้งในพิธีบูชาและพิธีต่างๆ ในทำนองเดียวกัน ทราบไคที่พวกเขายังพิสูจน์ได้ว่ามีคุณค่าความดีกับตัว พวกเราก็จะคอยขับกลุ่มพวกเขาด้วยบทเพลงสรรเสริญ และด้วยสิ่งต่างๆ ตามที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น นอกจากนี้ ด้วยเก้าอี้แห่งเกียรติยศ เนื้อสัตว์ชั้นงาม และถ้วยเปี่ยมล้นเหล้าองุ่น สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ทั้งชายและหญิงผู้มีคุณค่าความดีติดตัวเหล่านั้นฝึกฝนวิชากันได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และยังช่วยสร้างเกียรติยศให้แก่พวกเขาได้ในเวลาเดียวกันอีกด้วย” (เพลโต, 2559)

สรุปบทสนทนาจึงสัมพันธ์กับความสมบูรณ์ที่อาศัยจิต และผู้ที่ใส่ใจสิ่งนี้อย่างจริงจัง โดยเนื้อหาจะต้องโยงไปหาความสมบูรณ์ของสิ่งนั้น หรือหาความสมบูรณ์ของความหมายที่สมบูรณ์ที่สุดโดยไร้ข้อกังขาจากผู้สนทนา และบทสนทนาต้องมุ่งแยกแยะให้เกิดความจริงแท้ โดยคำว่า “ความจริงตามที่เป็น” หรือ “ความจริงแท้” เป็นลักษณะของนักปรัชญาจึงไม่ใช่ผู้รักในการมองเห็นด้วยผัสสะ หากแต่เป็นผู้รักในการมองความจริงตามที่เป็น ด้วยวิธีการดังกล่าวเป็นการสนทนาที่นำไปสู่ข้อพิจารณาที่ไม่จำกัดความหมายแค่ความคิดเห็นเท่านั้น แต่มุ่งไปหาความจริงแท้ อีกบทสนทนาที่มุ่งเน้นการทำหน้าที่ของสิ่งนั้นเป็นการเชื่อมโยงไปหาหลักเกณฑ์ที่ถูกกำหนดด้วยคุณค่าของการกระทำ ซึ่งจะอยู่เป็นนิตย์นิรันดร์หรือไม่ตายหายไปพร้อมกับผู้กระทำสิ่งนั้น

แนวคิดบทสนทนาเรื่องความดีในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระพุทธศาสนาเถรวาทมีการนำเสนอในแง่ของการสนทนาจำนวนมากในพระไตรปิฎกดังจะพบได้ในพระสูตร เช่น

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเข้าใจข้อนั้นอย่างไรรูปเพียงหรือไม่เพียง” ภิกษุปัญจวัคคีย์ทูลว่า “ไม่เพียง พระพุทธเจ้าข้า” “ก็สิ่งใดไม่เพียง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข” “เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า” “ก็สิ่งใดไม่เพียง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา” “ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า” (พระไตรปิฎกภาษาไทย 4/21/28)

บทสนทนาดังกล่าวสะท้อนแนวคิดที่ไปกันได้กับแนวคิดของผู้ฟัง และสะท้อนให้เห็นความหมายบางอย่างที่ชัดเจน บทสนทนาเหล่านี้เป็นการสอบถามความรู้ และสิ่งที่ปรากฏในบทสนทนาจำนวนมากที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่การตรวจสอบได้ง่ายและชัดเจนที่สุดเช่นเดียวกับที่วิถีภาวนาเสนออีกคือการหาความหมายของคำว่า ความดี โดยในพระพุทธศาสนาเถรวาทผ่านคำที่ใช้ในบทสนทนาหลายคำ เช่นคำว่า กุศล คือความดี, สุกติ คือที่ไปดี, สัมมาทิฏฐิ คือความเห็นชอบ เป็นต้น ซึ่งในบทความนี้จะเสนอความหมายของคำว่า “ดี” จะพิจารณาในแง่ของการนิยามด้วยวิธีการถามและการสนทนาซึ่งประกอบด้วย 3 อย่าง คือ 1. การถามเพื่อทำให้ชัดเจนในสิ่งที่ยังไม่เคยเห็น 2. การถามเพื่อเทียบเคียงในสิ่งที่เคยเห็นแล้ว 3. การถามเพื่อตัดความสงสัยว่าเป็นอย่างไร เป็นอะไร ออกไป (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 ชุ.จ. (ไทย) 30/18/110) จะพบความหมายจากบทสนทนา ดังต่อไปนี้

1. บทสนทนาว่าด้วยการกระทำ บทสนทนานี้มาจากคำว่า กุศล แปลว่า ความดี เมื่อใช้กับคำอื่นๆ จะมีความหมายดังนี้ กุศลกรรม คือ กรรมดี กุศลมูล คือต้นเหตุของความดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2558 ข) เมื่อเรากล่าวถึงความดี จึงเป็นเรื่องของกฎสากลและเป็นความจริงตามที่เป็น เรียกว่า นิยามโดยความดีถือว่าเป็นส่วนของกรรมนิยาม เกิดจากเหตุปัจจัยเมื่อมีการทำดีจึงก่อเกิดผลดี ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ไม่ได้เกิดจากความเข้าใจของเราไปเอง แต่เกิดจากการกระทำนั้นที่มีกรรมและผลกรรมตามข้อความว่า

ข้อความที่ 1 วาทะของของสมณะหรือพราหมณ์ผู้กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมดีมี วิบากของสุจริตมี เราคล้อยตามวาทะของเขาผู้กล่าวอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้าได้เห็นบุคคลโน้นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์เว้นขาดจากการลักทรัพย์ ฯลฯ เป็นสัมมาทิฏฐิในโลกนี้ หลังจากตายแล้วได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ และเราก็คล้อยตามวาทะของเขา ผู้กล่าวอย่างนี้ว่า บุคคลใดเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ ฯลฯ เป็นสัมมาทิฏฐิ บุคคลนั้นทั้งหมดหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

ข้อความที่ 2 แต่เราไม่คล้อยตามแม้วาทะของเขาผู้กล่าวอย่างนี้ว่า ชนเหล่าใดรู้อย่างนี้ ชนเหล่านั้นชื่อว่ารู้ชอบ ชนเหล่าใดรู้นอกเหนือไป ชนเหล่านั้นชื่อว่ารู้ผิด เราไม่คล้อยตามแม้วาทะของเขาที่พูดปกปิดใจลงไปถึงเรื่องที่เขารู้เอง เห็นเอง ทราบเอง ตามแรงจูงใจตามความปักใจในเรื่องนั้นว่า นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 ม.อ. (ไทย) 14/301-303/362-367)

การยอมรับข้อความ 1 เป็นการยอมรับความจริงแท้ แต่การไม่ยอมรับข้อความ 2 เพราะเป็นการกำหนดสิ่งที่ เป็นสากล (universal) เข้าหาสิ่งที่ เป็นเฉพาะ (particular) โดยสิ่งสากลคือการกระทำดีย่อมได้รับผลดี เป็นเรื่องของกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ ไม่ใช่พิจารณาว่าใครเห็นเป็นอย่างไร กล่าวคือ ความเห็นดังกล่าวนี้เป็น การทำให้เกิดการกำหนดขั้นส่วนอดีต พวกส่วนอนาคต และพวกที่กำหนดขั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต ทำให้เกิดความเห็นคล้อยตามขั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต ปรากฏขั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต ประภาสวาทะ แสดงทฎฐิต่างๆ ซึ่งเป็นดุจตาข่ายปกคลุมเอาไว้ ตกอยู่ในตาข่ายนี้ เมื่อไพล่ขึ้นก็ไพล่อยู่ในตาข่ายนี้ ติดอยู่ในตาข่ายนี้ถูกปกคลุมเอาไว้ เมื่อไพล่ขึ้นก็ไพล่อยู่ในตาข่ายนี้เอง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 ที.ปา. (ไทย) 11/146/46) ฉะนั้น เมื่อมีการนิยามความดีคืออะไร จึงอาศัยคำถามและคำตอบที่เป็นความจริงแท้ ไม่กำหนดความเห็นของบุคคลในการพิจารณา กล่าวคือ

คำถามว่า กุศลมูล 3 ประการ มีอะไรบ้าง คือ 1. กุศลมูล คือ อโลภะ(ความไม่욕ได้) 2. กุศลมูล คือ อโทสะ(ความไม่คิดประทุษร้าย) 3. กุศลมูล คือ อโมหะ(ความไม่หลง) อโลภะ อโทสะ อโมหะจัดเป็นกุศลมูล กรรมที่บุคคลผู้ไม่มีโลภะ ความไม่มีโทสะ ความไม่มีโมหะทำทางกาย วาจา และใจจัดเป็นกุศลกรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 อ.ต.ก. (ไทย) 20/70/277) การถามตอบนี้เป็นลักษณะความจริงแท้ จึงไม่จำเป็นต้องอาศัยวาจาหรือความเห็นเข้ามาประกอบ ดังข้อความสนทนาเหล่านี้คือ

“ท่านทั้งหลายอย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบๆ กันมา อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์ อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้ อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเราเมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรเข้าถึง(ธรรมเหล่านั้น)อยู่ กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ อโลภะ(ความไม่욕ได้)...อโทสะ (ความไม่คิดประทุษร้าย)...อโมหะ(ความไม่หลง) เมื่อเกิดขึ้นภายในบุคคล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลหรือไม่เกื้อกูล” “เกื้อกูล พระพุทธเจ้าข้า” “กาลามะทั้งหลาย ก็บุรุษบุคคลผู้ไม่มีโมหะนี้ ไม่ถูกโมหะครอบงำ มีจิตไม่ถูกโมหะกลุ้มรุม ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ล่วงเกินภรรยาของผู้อื่น ไม่พูดเท็จ ชักชวนผู้อื่นเพื่อสิ่งที่ไม่เกื้อกูล เพื่อสุขบ้างหรือ” “อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า” “กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือธรรมเหล่านี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล” “เป็นกุศล พระพุทธเจ้าข้า” “เป็นธรรมที่มีโทษหรือไม่มีโทษ” “เป็นธรรมที่ไม่มีโทษ พระพุทธเจ้าข้า” “เป็นธรรมที่ผู้รู้ดีเตียนหรือผู้รู้สรรเสริญ” “เป็นธรรมที่ผู้รู้สรรเสริญ พระพุทธเจ้าข้า” “ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขหรือไม่ หรือท่านทั้งหลายมีความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างไร” “ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขข้าพเจ้าทั้งหลายมีความเข้าใจในเรื่องนี้เป็นอย่างนี้ พระพุทธเจ้าข้า” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 อ.ต.ก. (ไทย) 20/66/258)

บทสนทนาที่จริงสอดคล้องกับความหมายของการโยงกับความจริงแท้ผ่านการกระทำ กล่าวคือ เป็นการเชื่อมกันระหว่างเหตุคือกิเลส กับผลคือวิบากเข้าด้วยกันด้วยการกระทำ (กรรม) จึงไม่ใช่ความเห็นที่เราพิจารณาจากความหมายใดความหมายหนึ่งเอาเอง แต่เป็นการพิจารณาว่าสิ่งนี้เป็นสากลและมีความจริงแท้ โดยเชื่อมโยงกับการปฏิบัติและผลที่ตามมาโดยตรง ปราศจากความเข้าใจไปเองตามเหตุผลที่อิงกับตัวบุคคลหรือคำสอน

2. บทสนทนาว่าด้วยผู้กระทำ บทสนทนาที่เกี่ยวข้องสิ่งใดก็แล้วแต่ต้องโยงกับตัวตนของผู้สนทนา เพื่อพิจารณาสถานะของผู้สนทนาว่ามีหน้าที่ตรงตามนั้นหรือไม่ เพื่อระบุดังถึงลักษณะเฉพาะบางประการของบุคคลผ่านการกระทำ เป็นการเชื่อมโยงให้เห็นผู้สนทนาต้องมีสถานะบางอย่างที่ระบุได้ชัดเจน ดังบทสนทนาเรื่องความดีจึงสัมพันธ์กับผู้กระทำมาจากคำว่า กัลยาณ แปลว่า งาม,ดี กัลยาณชน คือ คนประพฤติดีงาม, คนดี กัลยาณบุรุษ คือ คนธรรมดามีความประพฤติดี กัลยาณมิตร คือ เพื่อนที่ดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2558 ข) โดยความดีในฐานะผู้กระทำนั้นเป็นการพิจารณาถึงคุณสมบัติหรือคุณค่า คือความดีของภพ ภูมิ เช่น ผู้เกิดมาชื่อว่ามนุษย์ เพราะมีศีล (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 อ.ต.ก. (ไทย) 22/213/356) ที่ชื่อว่าเทวดา เพราะมีเทวธรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 ข.ชา. (ไทย) 27/6/3) ที่ชื่อว่าพรหม เพราะมีพรหมวิหาร (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 ข.อ.ต. (ไทย) 25/106/485)

เป็นต้น การพิจารณาแกนี้ยังรวมถึงคุณสมบัติคำเรียกเพิ่มเติม เช่น ที่ชื่อว่าบัณฑิต ก็คือผู้กระทำดี คิดดี พุทธิ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 ม.อ. (ไทย) 14/253/299) ในพระพุทธศาสนาเถรวาทได้โดยความหมายของบุคคลกับความดีผ่านบทสนทนาว่า

ภิกษุเป็นพราหมณ์โดยกำเนิดรูปหนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “บุคคลชื่อว่าเป็นพราหมณ์ ด้วยเหตุเพียงไรหนอ และธรรมเหล่าไหนที่ทำให้บุคคลให้เป็นพราหมณ์ พระพุทธเจ้าข้าลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ บุคคลเหล่าใดลอยบาปธรรมได้แล้วเป็นผู้มีสติอยู่ทุกเมื่อ มีสังโยชน์สิ้นแล้ว เป็นผู้ตรัสรู้บุคคลเหล่านั้นแล ชื่อว่า พราหมณ์ ในโลก” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 ช.อ. (ไทย) 25/5/178)

บทสนทนาดังกล่าวนี้เป็นการระบุถึงตัวบุคคล (personal identity) โดยลักษณะดังกล่าวนี้ไม่ได้โต้แย้งแนวคิดของปรัชญาอินเดียที่เน้นถึงการระบุเพื่อบางสิ่งที่เป็นสิ่งสูงสุดคือพรหมัน (ultimate reality) แต่พระพุทธศาสนาเถรวาทยึดถือประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม โดยการเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อไม่ให้เกิดความเห็นว่าเป็นตัวเป็นตน และทำตนเองให้เป็นประโยชน์ที่สุด (Devid J. Kalupahana, 2007) แนวคิดดังกล่าวเผยให้เห็นว่า ความหมายของการกระทำที่ดีที่สุดคือการทำให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น โดยคำอธิบายนี้ปรากฏในข้อโต้แย้งการกระทำที่ไม่เป็นประโยชน์ถือว่าไม่ใช่การกระทำที่ดี ดังข้อความว่า

ข้อความที่ 1 พระพุทธองค์ตรัสถาม “คหบดีบุตร เธอลุกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์ มีผ้าเปียก มีผมเปียก ประคองอัญชลีไหว้ทิศทั้งหลาย คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบนอยู่ เพราะเหตุไร” สิงคาลกะ กราบทูล “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บิดาของข้าพระองค์ก่อนจะตาย ได้กล่าวไว้อย่างนี้ว่า ‘นี่แน่ะลูก เจ้าพึงไหว้ทิศทั้งหลาย’ ข้าพระองค์สักการะ เคารพ นบถือ บูชาคำของบิดา จึงลุกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์มีผ้าเปียก มีผมเปียก ประคองอัญชลี ไหว้ทิศทั้งหลาย คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบนอยู่”

ข้อความที่ 2 “คหบดีในอริยวินัย (ธรรมนิยมแบบแผนของพระอริยยะ) เขาไม่ไหว้ทิศ 6 กันอย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในอริยวินัย เขาไหว้ทิศ 6 กันอย่างไร ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ ตามวิธีการไหว้ทิศ 6 ในอริยวินัยเถิด” “คหบดีบุตร อริยสาวกละกรรมกิเลส(กรรมเครื่องเศร้าหมอง) 4 ประการได้แล้ว ไม่ทำบาปกรรมโดยเหตุ 4 ประการ และไม่ข้องแวะอบายมุข(ทางเสื่อม) 6 ประการ แห่งภคะทั้งหลาย อริยสาวกนั้นเป็นผู้ปราศจากบาปกรรม 14 ประการนี้แล้ว ชื่อว่าเป็นผู้ปิดป้องทิศ 6 ปฏิบัติเพื่อครองโลกทั้งสอง ทำให้เกิดความยินดีทั้งโลกนี้และโลกหน้า หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”...

ข้อความที่ 3 “อริยสาวกเป็นผู้ปิดป้องทิศ 6 เป็นอย่างไร...คหบดีบุตร บุตรพึงบำรุงมารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้าโดยหน้าที่ 5 ประการ คือ 1. ท่านเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ 2. จักทำกิจของท่าน 3. จักดำรงวงศ์ตระกูล 4. จักประพฤตินให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท 5. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

ข้อความที่ 4 มารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้า บุตรบำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์บุตรโดยหน้าที่ 5 ประการ คือ 1. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว 2. ให้ตั้งอยู่ในความดี 3. ให้ศึกษาศิลปวิทยา 4. ทาภรรยา(สามี) ที่สมควรให้ 5. มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร คหบดีบุตร มารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้า บุตรบำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการ นี้แล ย่อมอนุเคราะห์บุตรด้วยหน้าที่ 5 ประการนี้ ทิศ

เบื้องหน้านั้นเป็นอันชื่อว่ากุลบุตรได้ปิดป้อง ทำให้เกษมปลอดภัยแล้ว (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 ที.ปา. (ไทย) 11/242-267/199-213)

จากบทสนทนาทั้งหมดนี้จะพบว่า ข้อความที่ 1 เน้นบทสนทนาที่โยงกับความหมายของหน้าที่คือ ผู้กระทำหน้าที่คือบุตรต้องทำหน้าที่ที่บิดามอบให้แต่ยังไม่ถือว่าทำความดี เพราะไม่ได้นำประโยชน์มาให้แก่ตนเองและผู้อื่น เพราะผู้สนทนาไม่ได้สร้างความหมายของคำว่า “ดี” ในฐานะผู้กระทำที่จะต้องได้รับประโยชน์ และผู้อื่นที่สัมพันธ์กับผู้กระทำได้รับประโยชน์ด้วย ส่วนข้อความที่ 2 เน้นบทสนทนาที่สร้างความหมายด้วยการทำหน้าที่ตามสถานะของตัวเองที่แตกต่างกันไปในแต่ละบริบท เช่น หน้าที่ลูกศิษย์ หน้าที่สามี เป็นต้น อันนำประโยชน์มาให้แก่ตนเองและผู้อื่น ส่วนข้อความที่ 3 เน้นบทสนทนาที่ระบุชัดเจนว่า ผู้กระทำบางสิ่งย่อมได้รับบางสิ่ง และผู้อื่นก็ได้รับรู้ความหมายที่เกิดขึ้นด้วย ข้อความที่ 4 เน้นลักษณะการสนทนาที่ผู้กระทำเข้าใจความหมายนั้นได้ชัดเจนด้วยตนเอง ฉะนั้น บทสนทนาเหล่านี้จึงไม่ได้เกี่ยวกับเนื้อหาเท่านั้น แต่ระบุถึงผู้สนทนาต้องเข้าใจความหมายของข้อความสนทนานั้นจากข้อพิจารณาถึงสถานะของตัวเอง และโยงถึงผู้อื่นก็ต้องเข้าใจเนื้อหาในเรื่องเหล่านั้นด้วยผ่านการได้รับประโยชน์หรือผลกระทบต่อข้อความที่ระบุด้วย

บทสรุป

บทสนทนาเป็นการสร้างความหมายบนพื้นฐานของการทำความเข้าใจสิ่งนั้น และสิ่งที่ถูกนำมาไว้ในบทสนทนานั้นจะต้องทำให้ผู้สนทนาเข้าใจความหมายไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งหมดเกิดจากบทสนทนาที่ถูกระบุผ่านข้อความสนทนา ดังนี้

1. บทสนทนาแบบวิภาววิธีของโสเครตีส เป็นรูปแบบการสนทนาที่กั้นระหว่างข้อความที่สนทนากับความสมบูรณ์ที่ยอมรับผ่านจิตใจของผู้สนทนา เป็นการยอมรับถึงความหมายที่ไม่ใช่แค่พิจารณาผ่านเหตุผลแต่เป็นการยอมรับผ่านการประจักษ์แจ้งภายในใจว่าเป็นความจริงแท้ และบทสนทนานั้นต้องโยงกับผู้สนทนาในฐานะของผู้ทำหน้าที่ที่สามารถโยงเข้ากับคุณลักษณะของสิ่งนั้นได้ เช่นเดียวกับการที่พิจารณาว่า บทสนทนานั้นได้เพิ่มคุณค่าของสิ่งนั้นให้มีความหมายที่เป็นจริงแบบนั้น ไม่ใช่แค่พูดขึ้นมาลอยๆ แต่เป็นความหมายที่ติดตราตรึงใจผู้อื่นได้ตลอดไป

2. บทสนทนาในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นรูปแบบการสนทนาที่โยงกันระหว่างการกระทำกับผู้กระทำ กล่าวคือ การกระทำนั้นต้องมีผลตามมา ความหมายที่มาจากบทสนทนาต้องโยงหาความหมายของความเป็นเหตุและผลได้ และผู้กระทำต้องถูกระบุชัดด้วยหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับข้อความสนทนานั้นได้ โดยพิจารณาจากประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ผู้กระทำนั้น จึงเป็นความหมายที่บทสนทนาจะโยงหาได้ระหว่างการกระทำกับผู้กระทำ

บทสนทนาเรื่อง “ความดี” จึงเป็นบทสนทนาที่สร้างความหมายจาก 2 บทสนทนาที่ทำให้เกิดข้อมูลการสนทนาที่โยงกันระหว่างคู่สนทนาที่สร้างการยอมรับความสมบูรณ์ของสิ่งนั้นผ่านจิตใจเป็นหลัก ขณะที่อีกส่วนหนึ่งของบทสนทนาทำให้เกิดการระบุถึงผู้สนทนานั้นจะเข้าใจความหมายนั้นได้ต้องมีสถานะหรือหน้าที่บางอย่างที่สัมพันธ์กับสิ่งนั้นได้ซึ่งพิจารณาจากประโยชน์ที่เกิดขึ้นตามมา

เอกสารอ้างอิง

- ชยติลเลเก (2539). *พุทธญาณวิทยา*. แปลโดย สมหวัง แก้วสุฟอง. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Jayatilleke. (1996). *Early Buddhist theory of knowledge*. Translated by somwang kaewsufong. Bangkok: MCU Press.
- เพลโต. (2553). *โสกราตีส*. แปลโดย ส.ศิวรักษ์. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: ศยาม.
- Plato. (2010). *Socrates*. Translated by S.Sivalak. (8th ed.). Bangkok: Syam Press.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2558). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 31). กรุงเทพมหานคร: ผลิตัณม์.
- Phra Promkunaporn (P.A. Payutto). (2015). *Dictionary of Buddhism: Dhamma Collection*. (31st ed). Bangkok: Pidhamma Press.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2558). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 24). กรุงเทพมหานคร: ผลิตัณม์.
- _____. (2015 B). *Dictionary of Buddhism: Vocabulary Collection*. (24th ed.). Bangkok: Plidhamma Press.
- เพลโต. (2559). *รีพับลิก*. แปลโดย เว็ส โปธารามิก. (พิมพ์ครั้งที่ 3). สมุทรสาคร: พิมพ์ดี.
- Plato. (2016). *Republic*. Translated by Wetus Potaramic. (3rd ed.). Samutsatorn: Pimdee Press.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- MahachulalongKornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Bertrand Russell. (1903). *Principle of Mathematics*. London: W.W.Norton.
- Bob Hale and Crispin Wright. (1997). *A Companion to the Philosophy of Language*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Shields, C. (2003). *The Blackwell Guide to Ancient Philosophy*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Jacquette, D. (2002). *A Companion to Philosophical Logic*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Devid J. K. (2007). *A Sourcebook of Early Buddhist Philosophy*. Dehiwala: Buddhist Cultural Centre.
- _____. (1999). *The Buddha's Philosophy of Language*. Sri Lanka: A Sarvodaya Vishva Lekha Publication.
- Gerasimos Santas. (2006). *The Blackwell Guide to Plato's Republic*. Oxford: Blackwell.
- Lowe E.J. (2000). *An Introduction to the Philosophy of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nicholas Bunnin and Tsui-James E. P. (2003). *The Blackwell Companion to Philosophy*. (2nd ed.). Oxford: Blackwell Publishers.

